

*В историческите среди в Германия името на д-р **Хубертус Кнабе**, директор на берлинския музей в памет на жертвите на ЩАЗИ, е синоним на задълбочено, съвместно и безкомпромисно проучване на ГДР и комунистическата диктатура.*

Роден през 1959 г. в Западна Германия, в семейство на бегълци от Изтока, Кнабе завършва история и германистика, а в края на 80-те години започва да се занимава професионално с режима на Хонекер. От 1992 г. до 2000 г. работи в научноизследователския отдел на Федералната служба за архивите на ЩАЗИ.

Днес Кнабе е директор на Мемориала за жертвите на ЩАЗИ, който се намира в някогашния следствен затвор на тайната полиция в района "Хоеншюнхаузен" в Берлин. Автор е на многобройни публикации и няколко книги за проникването на ЩАЗИ на Запад и за опитите за омаловажаване на диктатурата след промените.

***В специално интервю за Държавна сигурност.com** изследователят коментира разкритията за дипломатите-агенти на ДС и проблемите пред декомунизацията.*

:

През декември 2010 г. Комисията по досиетата оповести имената на над 190 дипломати, които са работили за ДС. С други думи, почти половината от българските дипломатически представители след 1989-та са били сътрудници на комунистическите тайни служби. Правителството поиска от президента Първанов да ги отзове, но той (разкрит през 2007 като сътрудник "Гоце") се възпротиви. Как тълкувате този случай?

Написано от Драгомир Иванов
Четвъртък, 10 Март 2011 13:18

- Бих посъветвал България да не се оставя да бъде представяна в чужбина от бивши сътрудници на комунистическата тайна полиция. Това вреди не само на репутацията на страната, но подкопава и доверието в българската дипломация. Как например може да се води поверителен разговор с посланик, когато се знае, че е бил комунистически агент? Всеки ще предположи, че чувствителна информация може да изтече по съмнителни канали или да се окаже в Москва. Затова и в ЕС и НАТО са изключително обезпокоени. В интерес на българската държава е да се погрижи за чистотата в дипломатическата служба.

В Германия успяха ли агенти на ЩАЗИ да запазят посланическите си постове и да продължат да бъдат на дипломатическа работа и след падането на Стената?

- Не ми е известен нито един случай, в който бивш шпионин на ЩАЗИ да представя Германия в чужбина, още по-малко като посланик. Това би отприщило в обществото буря от възмущение. Дори и за Олимпийските игри важи принципът, че в германските отбори не могат да работят някогашни сътрудници на ЩАЗИ - дори и ако те междувременно са станали успешни треньори, а заради изолирането им да се печелят по-малко медали.

**До каква степен ЩАЗИ определяше дипломатическия състав по времето на ГДР?
Колко бяха сътрудниците на тайната полиция сред дипломатите?**

- Дипломатическата служба в ГДР беше изцяло проникната от ЩАЗИ. Мнозина дипломати се водеха на заплата към Министерството на сигурността като "офицери за специални поръчения" (OibE). Сътрудниците на ЩАЗИ отговаряха не само за сигурността и контрола на задграничните представителства, но и под прикритието на дипломати систематично събираха информация. Не без основание в ЩАЗИ са определяли посолствата на ГДР като "легални резидентури".

Вие систематично се застъпвате за критично и неповлияно от конюктурата разработване на историята на ГДР и често критикувате недостатъчната ангажираност на политиците. В книгата си "Престъпниците са сред нас" (2007) описвате с много примери, как комунистическата диктатура "постепенно се покрива със сияещо було", а старите кадри наново се организират. Наистина ли обществото изгуби интерес от проучването на ГДР? Защо?

- През последните години заниманията с комунистическото минало все повече губят обществено значение в Германия. Двадесет години след падането на Стената потискащият опит от живота в диктатурата изпадна в забвение. Само жертвите не желаят да сключат мир с миналото и затова често биват възприемани като смутители и дразнителни. Подобно развитие може да видим почти навсякъде в света, когато залезът на една диктатура протече по повече или по-малко мек начин. Но най-често това изместване и потискане на спомените един ден си отмъщава. Тогава махалото се връща и младите задават на своите родители, на дядовците и бабите си въпроса: Защо го премълчахте от нас, защо ни спестихте разказа за миналото?

Но каква е тогава ефективната стратегия срещу забравата и замазването на комунистическите диктатури в Източна Европа?

- Най-вече трябва да се пазим от заблудата, че съзнанието за опасностите на тоталитаризма израства от само себе си. Борбата срещу забравата е като гребане срещу течението - отстъпиш ли, то те връща обратно. Комунизмът трябва да бъде разказван и обясняван най-вече на младите хора - чрез интензивно обучение, добри учебници и срещи със жертвите. Но политиката и медиите също играят голяма роля. В изправянето срещу миналото политиците трябва да дават личен пример, а медиите без страх да разкриват проблемите и преплетеностите. Тогава е напълно възможно комунизмът един ден да бъде обществено заклеймен, както се случи с националсоциализма.

Смятате ли, че все още може да се прокара общоевропейска забрана за комунистическите символи, каквато съществува за националсоциалистическите?

- Комунистическите символи днес вече са забранени в някои страни от Източна и Централна Европа. В редица държави забулването или омаловажаването на комунизма беше инкриминирано. Дали е възможно общоевропейско решение, зависи предимно от западноевропейските държави - и от Съда на Европейския съюз - които се държат особено пренебрежително към темата. И едва ли е утеха, че инициативата на Германия за въвеждане на единно европейско наказателно право срещу възхвалата на националсоциализма, също се провали.

В България тече дискусия за Паметника на Съветската армия в София, а граждански групи настояват за демонтирането и преместването му в парк на тоталитарните монументи. Какво е Вашето мнение?

- Монументите на тоталитаризма нямат място в градския облик на една демокрация. В публичното пространство в Германия няма да откриете вече нито един пречупен кръст, въпреки че някога е гъмжало от тях. Огромният паметник на Ленин, който комунистите бяха издигнали в Берлин, медуременно е заровен в една гора. Затова смятам за добра идея всички тези паметници - както е в Унгария или в балтийските държави - да се преместят извън градовете. Така те изведнъж ще придобият ново значение - от монументи на тоталитаризма ще станат мемориали срещу тоталитаризма.

От края на 2008 г. функционира Европейска мрежа на институциите за архивите на

тайните служби, която охваща 7 източноевропейски държави, сред които и България. Как оценявате инициативата?

- Има смисъл от сътрудничеството между институциите, управляващи архивите на тайните служби. Ние не само можем да научим много едни от други, но и да си помогнем за редица въпроси по същество. В Германия например би било интересно да се узнае кои граждани на ГДР са били убити в миналото при опит да избягат на Запад през българските граници. В България може би пък има интерес от проучване на връзките с КГБ, които са описани в голям брой документи на ЩАЗИ. Но наред с това професионално сътрудничество ние се нуждаем и от политическо представителство в Европа. Затова подкрепям и усилията на Чехия за изграждане на един вид платформа за европейска памет и съвест.

И накрая, какво очаквате от новия пълномощник за архивите на ЩАЗИ, Роланд Ян?

- Той е първият ръководител на службата за архивите, който е лежал в затвора през диктатурата. Това е важен опит, който обаче не е достатъчен за решаването на съществуващите проблеми. Повече от половината архиви на ЩАЗИ все още не са рационално проучени. До днес в институцията работят над 50 бивши служители на ЩАЗИ, някои от които са на чувствителни позиции. Съотношението между разходите и ползите от службата не е добро - а промяната му е задача, за която е нужно дълбоко поемане на дъх и ясна посока.